

HAYVONOT DUNYOSINING DAVLAT KADASTRI

Qahhorov Elbek Karimovich

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

“Kadastr” yo’nalishi magistranti

Annotatsiya: *Hayvonot dunyosining davlat kadastrini yovvoyi hayvonlar soni, ularning geografik tarqalishi, miqdoriy va sifat tavsiflari, ulardan foydalanish hamda ulari iqtisodiy baholash to’g’risidagi uzluksiz yangilanadigan axborot tizimi.*

Kalit so’zlar: *Hayvonot dunyosining davlat kadastr, qizil kitob, Davyergeodezkadastr, DKYAT, yovvoyi hayvonlar*

Tabiiy erkin holda yashovchi yovvoyi hayvonlar: sut emizuvchilar, parrandalar, sudralib yurivchi hayvonlar, ham suvda, ham quruqlikda yashovchi hayvonlar, baliqlar, umrtqasizlar hayvonot dunyosining davlat kadastrini ob’ektlari hisoblanadi. Davlat kadastrini yurituvchi organlar, ov qilish va baliq ovlash xo’jaligini yurituvchi, xayvonlarni tabiiy muhitdan ajratib olib hamda ajratib olmasdan ilmiy, madaniy-ma’rifiy, o’quv va tayyorlash maqsadlarida hayvonot dunyosidan foydalanuvchi yuridik shaxslar hayvonot dunyosi davlat kadastrining sub’ektlari hisoblanadi.

Quyidagilar kadastrni yuritishning asosiy prinsiplari hisoblanadi: respublikaning butun hududida hayvonlarning barcha turlari yoki kichik turlarining imkoni boricha ko’p sonini qamrab olish; axborotni to’plash, qayta ishlash texnologiyasi va taqdim etish metodikasining yagonaligi; Davlat kadastrlari yagona tizimi talablarini ta’minlash; kadastr axborotini to’ldirish va yangilashning ishonchliligi va uzluksizligi; davlat kadastrini yuritishni markazlashtirilgan tartibda boshqarish.

Hayvonot dunyosining davlat kadastrini ob’ektlarni: ro’yxatdan o’tkazishni, ular sonini hisobga olish va foydalanish sifatini, iqtisodiy baholashni, kadastr axborotini tizimlashtirishni, saqlashni, yangilashni va uni

manfaatdor foydalanuvchilarga tegishli shakllarda va hajmlarda belgilangan tartibda tezkor berishni o'z ichiga oladi.

Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari kadastr axborotidan bepul foydalanadilar, manfaatdor yuridik va jismoniy shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan miqdorlarda haq to'lab foydalanadilar. Kadastrni yuritish davlat byudjeti mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi. Hayvonot dunyosini davlat tomonidan hisobga olishni va davlat kadastrini yurituvchi barcha tashkilotlar mablaq bilan ta'minlanishi kerak.

O'zbekiston Respublikasining hayvonot dunyosini davlat kadastrida yovvoyi hayvonlarning har bir turi (kichik turi) bo'yicha ma'lumotlar mavjud bo'ladi.

Yovvoyi hayvonlar turlari quyidagi guruhlariga birlashtiriladi:

a) Qizil kitobga kiritilgan hayvonlarning kamyob va yo'qolib ketayotgan

turlari;

b) muhofaza qilinadigan tabiiy hududlardagi hayvonlar turlari;

v) ovlanadigan hayvonlar turlari;

g) baliqlar;

d) qishloq xo'jaligi zararkunandalari bo'lgan hayvonlar;

e) o'rmon xo'jaligi zararkunandalari bo'lgan hayvonlar;

j) odam va hayvonlarning alohida xavfli yuqumli kasalliklarini tarqatuvchi hayvonlar;

z) hayvonlarning boshqa turlari.

Turlar (kichik turlar)ning har bir guruhida quyidagi ma'lumotlar mavjud bo'lishi kerak: tur (kichik tur)ning maqomi; tarqalishi (hududlar bo'yicha taqsimlanishi); soni; biologiyasi va tur (kichik tur)ning ommaviylashuvi; foydalanilishi; iqtisodiy baholanishi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi tomonidan tasdiqlangan Nizomga muvofiq yuritiladigan "O'zbekiston

Respublikasi hayvonlarining genetik fondi kitobi" kadastrni tuzish uchun axborot manbai hisoblanadi.

Hayvonot dunyosining davlat kadastr kadastr axborotini uzluksiz yangilashni ta'minlovchi asosiy (birlamchi) va joriy turlarni o'z ichiga oladi. Hayvonot dunyosining davlat kadastr asosiy (birlamchi) turini yuritishda ob'ektlar birlamchi ro'yxatdan o'tkaziladi (xatlanadi). Joriy turda asosiy tur o'tkazilgandan keyin yuz bergan barcha o'zgartirishlar qayd etiladi va kadastrga kiritiladi.

Ro'yxatdan o'tkazish, hisobga olish va baholash axboroti hayvonot dunyosi to'g'risidagi jami kadastr axborotini tashkil etadi. Ushbu axborot harf-raqamli (matnlar, jadvallar) va chiziqli (haritalar, sxemalar) shakllarida, an'anaviy va avtomatlashtirilgan variantlarda taqdim etiladi.

Hayvonot dunyosining davlat kadastrini Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi yuritadi. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi hayvonot dunyosining davlat kadastrini yuritish bo'yicha maslahat organi hisoblanadi.

Hayvonot dunyosining davlat kadastrini Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi tomonidan quyidagi ma'muriy-hududiy darajalarda: birlamchi darajada hayvonot dunyosining davlat kadastr sub'ektlari vakolatli shaxslari tomonidan; mintaqaviy darajada Qoraqalpoqiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasining kadastr xizmati, tabiatni muhofaza qilish viloyat qo'mitalarining vakolatli shaxslari tomonidan; respublika darajasida O'zbekiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasining kadastr xizmati tomonidan yuritiladi.

Yovvoyi hayvonlarni ro'yxatdan o'tkazish, ular to'g'risidagi miqdoriy va sifat axborotni to'plash, kadastr daftarini yuritish, kadastr haritalarini tuzish va mintaqaviy darajaga zarur axborotni berish sub'ektlar darajasidagi davlat kadastrining funksiyalari hisoblanadi.

Mintaqaviy darajada vakolatli shaxslar kadastrni yuritishda sub'ektlarga uslubiy yordam ko'rsatadi, tushadigan axborotni tahlil qiladi, taqdim etilgan ma'lumotlarning ishonchliligini baholaydi, Qoraqalpoqiston Respublikasi va

viloyatlar bo'yicha yovvoyi hayvonlar ro'yxatini, yovvoyi hayvonlarning turlar bo'yicha joylashishi hududiy sxemalarini va hisobotini tuzadi hamda ularni har yili 1 martgacha belgilangan shaklda Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasiga taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi kadastr xizmati respublika darajasida: hayvonot dunyosining davlat kadastrini yuritilishini muvofiqlashtiradi; me'yoriy-uslubiy hujjatlarni ishlab chiqadi; kadastr yuritilishi ustidan nazorat qiladi; viloyat kadastr xizmatlari hisobotlarini tizimlashtiradi; hayvonot dunyosining davlat kadastrini bo'yicha yillik hisobotni tuzadi; kadastr xizmatlarini moddiy-texnik ta'minlaydi; hayvonot dunyosi davlat kadastrining avtomatlashtirilgan axborot tizimini ishlab chiqadi; manfaatdor yuridik va jismoniy shaxslarning kadastr materiallaridan foydalanishi tartibi va shartlarini belgilaydi; zarur kadastr axborotini Davlat kadastrlari yagona tizimiga beradi.

Hayvonlarni davlat tomonidan hisobga olish hamda ulardan foydalanish miqdorini aniqlash bo'yicha hujjatlarni olib boruvchilar: hayvonlar turlarini Qizil kitobga kiritish bo'yicha ilmiy tadqiqot tashkilotlari, o'quv yurtlari va boshqa idoralar, davlat qo'riqxonalari, kompleks (landshaft) zakazniklar, tabiiy bog'lar, zakazniklar va pitomniklar, davlat biosfera rezervatlari ishtirokida Fanlar akademiyasi tomonidan; belgilangan tartibda ov qilish va sanoat ob'ektlariga kiritilgan hayvonlar bo'yicha Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi huzuridagi O'rmon xo'jaligi bosh boshqarmasi, "O'zbekbaliqovlash" uyushmasi, ov qilish xo'jaligini yurituvchi boshqa tashkilotlar tomonidan; hisobga olinishi va hayvonot dunyosi davlat kadastriga kiritilishi kerak bo'lgan hayvonlarning barcha turlari (kichik turlari) bo'yicha, davlat qo'riqxonalari, kompleks (landshaft) zakazniklar, tabiiy bog'lar, zakazniklar va pitomniklar, davlat biosfera rezervatlari hududida tegishli ravishda, idoraviy bo'ysunishidan qat'iy nazar, kompleks (landshaft) zakazniklar, tabiiy boqlar, zakazniklar va pitomniklar, davlat biosfera rezervatlari tomonidan; baliqlarning sanoat turlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi qishloq va suv xo'jaligi vazirligi tomonidan;

alohida xavfli yuqumli kasalliklarni tarqatuvchi hayvonlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining karantinli va alohida xavfli yuqumli kasalliklarning oldini olish respublika markazi tomonidan; qishloq xo'jaligi zararkunandalari bo'lgan hayvonlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi tomonidan; o'rmon xo'jaligi zararkunandalari bo'lgan hayvonlar bo'yicha Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi huzuridagi O'rmon xo'jaligi bosh boshqarmasi tomonidan; yuqorida ko'rsatilmagan hayvonlarning qolgan turlari (guruhlari) bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi tomonidan yuritiladi.

Hayvonlarning davlat ro'yxatini va ulardan foydalanish hajmi hisobini yurituvchi vazirliklar va idoralar hayvonot dunyosining davlat kadastrini bo'yicha zarur axborotni Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi tomonidan belgilangan shaklda, hajmda va muddatlarda Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasiga bepul taqdim etadilar.

Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi har yili hayvonot dunyosining davlat kadastrini bo'yicha zarur axborotni hisobot yilidan keyingi yilning 1 apreliyigacha Davlat kadastrlari yagona tizimiga taqdim etishi kerak. Uning shakli Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi tomonidan tasdiqlanadi va "Davyergeodezkadastr" qo'mitasi bilan kelishiladi.

Hayvonot dunyosining ishlab chiqiladigan kadastr axboroti ishonchligi uchun Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasining kadastr xizmati, hayvonlarning davlat tomonidan hisobga olinishi yurituvchi vazirliklar va idoralarning vakolatli shaxslari qonun hujjatlariga muvofiq javob beradilar.

Hayvonot dunyosi davlat kadastrini yuritish:

1. Birlamchi darajada hayvonot dunyosining davlat kadastrini sub'ektlari vakolatli shaxslari Tabiiy erkin holda yashovchi yovvoyi hayvonlar: sut emizuvchilar, parrandalar, sudralib yurivchi hayvonlar, ham suvda, ham quruqlikda yashovchi hayvonlar, baliqlar, umrtqasizlar hayvonot dunyosi to'g'risida hududlar bo'yicha kadastr axborotlarini to'playdi va Qoraqalpoqiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasining kadastr xizmati,

tabiatni muhofaza qilish viloyat qo'mitalarining vakolatli shaxslarga taqdim etadi.

2. Mintaqaviy darajada Qoraqalpoqiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasining kadastr xizmati, tabiatni muhofaza qilish viloyat qo'mitalarining vakolatli shaxslari hududlar bo'yicha kadastr axborotlarini umumlashtiradilar va "Davyergeodezkadastr" qo'mitasining DKYAT ma'lumotlar bazasiga beradi.

3. Vakolatli tashkilotlar - Respublika darajasida O'zbekiston Respublikasi Davlat tabiatni muhofaza qilish qo'mitasi kadastr xizmati so'rov bo'yicha hayvonot dunyosi to'g'risida hududlar bo'yicha kadastr axborotlarini olishlari mumkin.

4. Foydalanuvchilar so'rov bo'yicha DKYAT ma'lumotlar bazasidan hududlar bo'yicha kadastr axborotlarini olishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yu. Kaufman, D. Studler. Kadastr 2014 Видение будущей кадастровой системы. Toshkent 1999.
2. Краткая историческая справка «О кадастре».
3. Выдержки из книги «Уложение Темура» Перевод с персидского Хамидуллы Караматова.
4. **Raxmonov Qosimdjon Raxmonovich, Uspankulov Bekjan Musabekovich Davlat kadastrlari asoslari o'quv qo'llanma Toshkent 2018**

O'zbekiston Respublikasi Kodekslari:

1. O'zbekiston Respublikasining Yer kodeksi (O'zR 30.04.1998 y. 598-I-son qonuni bilan tasdiqlangan, O'zR 30.04.1998 y. 599-I-son qarori bilan amalga kiritilgan).

O'zbekiston Respublikasi Qonunlari:

1. O'zbekiston Respublikasining —Davlat kadastrlari to'g'risidagi qonuni (15.12.2000 yil № 171-II).

2. O'zbekiston Respublikasining —Davlat yer kadastrini to'g'risidagi qonuni (28.08.1998 y. № 666-I).
3. O'zbekiston Respublikasining "Hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasining —Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risida"gi qonuni (03.12.2004 yil № 710-II).

O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 10.03.1998 y. —O'zbekiston Respublikasining muhofaza etiladigan tabiiy hududlari davlat kadastrini yuritish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqidagi № 104-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 05.09.2000 y. —O'zbekiston Respublikasi o'simlik dunyosi ob'ektlarning davlat kadastrini yuritish tartibi to'g'risidagi nizomni va O'zbekiston Respublikasi hayvonot dunyosining davlat kadastrini yuritish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqidagi № 343-sonli qarori.